

**МАКРОСТРУКТУРА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО
СЛОВНИКА ЗА РЕДАКЦІЮ А. КРИМСЬКОГО ТА С. ЄФРЕМОВА**

У статті описано макроструктури перекладних російсько-українських словників 20-х рр. ХХ ст. Проаналізовано типові та інноваційні елементи макроструктур, характерних для тогочасних лексикографічних праць. Описано і детально проаналізовано макроструктуру академічного російсько-українського словника, яка порівняно з макроструктурами інших перекладних словників мала багато нових елементів.

Ключові слова: українська мова, академічний словник, перекладний словник, макроструктура перекладного словника.

Дослідники української лексикографії одноголосно вважають період українізації 20-х рр. ХХ ст. важливим і плідним часом для розвитку українського словникарства. Однак і в роки, які йому передували, з'явилася низка цінних лексикографічних праць. Зокрема, у 1918 р. за бібліографією Т. Кульчицької було надруковано 43 словники, а загалом у період з 1918 до 1933 р. вийшло друком 237 лексикографічних праць. Частина тогочасних словників детально досліджена, однак деякі з них, зокрема російсько-український академічний словник за ред. А. Кримського та С. Єфремова (далі АРУС) потребує вивчення у багатьох аспектах. Важливим питанням є вивчення побудови макроструктури цього словника в контексті загальної рівня тогочасної лексикографічної практики перекладних словників.

Українська лексикографія репрезентована іменами З. Кузелі, П. Горецького, А. Москаленка, С. Головащука, Л. Паламарчука, О. Тараненка, В. Дубічинського, О. Кровицької, ґрунтовні дослідження яких репрезентують аналіз багатьох питань лексикографічної теорії та практики. Аналізу окремих аспектів українського словникарства присвячені праці Ю. Прадіда, І. Скиби, Н. Гордієнко, Н. Зубець, А. Мамалиги. Зважаючи на заборону використання АРУС із 1933 р. до останніх років існування СРСР, повноцінні дослідження саме цього словника стали можливими лише після здобуття Україною незалежності.

Беручи до уваги кількість матеріалу, представленого в цьому словнику, та його загальну цінність для української лексикографії, вважаємо за необхідне всебічно дослідити цей словник. Один із аспектів АРУС, який маємо на меті дослідити у цій розвідці, – макроструктура словника. Отже, **завдання** нашої статті – описати макроструктуру АРУС, порівняти її з макроструктурами інших перекладних російсько-українських словників, з'ясувати, які нові елементи лексикографування були введені в АРУС.

Основним **методом** нашого дослідження є описовий з елементами порівняльного аналізу словників різних авторів, що дозволило виявити специфіку кожного з аналізованих словників, а також загальні особливості лексикографічної практики у 20-х рр. ХХ ст.

Перекладні словники зазвичай становлять леву частку всієї словникової продукції. У 20-х рр. ХХ ст. серед усіх двомовних словників, виданих в Україні, саме російсько-українські становили більшість. За бібліографією Т. Кульчицької, у період від 1918 до 1933 р. їх було видано 37. Серед них були і маленькі прості кишенькові книжечки на 2-3 тисячі слів, і доволі великі, на 20-30 тис. слів, значно краще опрацьовані. Якість виконання лексикографічних праць виходила доволі строкатою, однак майже усіх авторів об'єднувала одна мета (що можна простежити і в назвах словників) – створювати праці перш за все практичні, для щоденного вжитку різних користувачів. Підходи до написання багатьох тогочасних словників можна узагальнити цитатою з передмови до російсько-українського словника за ред. С. Іваницького та Ф. Шумлянського 1918 р.: “Упорядники ... не ставили собі завдання дати щось цілком вичерпуюче й науково розроблене. Малоси на думці головним чином задовольнити нагальну потребу широкого загалу українського й неукраїнського громадянства в такого роду словникові, який би містив у собі в можливо найбільшій кількості необхідні задля літературної праці, – (з'окрема для перекладів з російської мови на українську), – українські слова й вислови...” [9, с. 4]. Словником, який порівняно зі згаданими мав значно ширше завдання, став АРУС, у якому була здійснена спроба подати великий масив матеріалу, запропонувати значно розгорнутішу макро- та мікроструктуру, ввести інноваційні елементи лексикографічної практики.

У сучасних лексикографічних дослідженнях підходи до структурування лексикографічних праць різняться. В. Дубічинський, О. Демська, П. Жмігородський виділяють у структурі словника макро- та мікроструктуру. Б. Свенсон вважає, що слід структурувати лексикографічні праці детальніше, а саме на такі елементи [12, с. 77]:

1. Мегаструктура.
2. Макроструктура.
3. Мікроструктура.
4. Розподільча (класифікаційна структура).
5. Структура перехресних посилань.
6. Структура доступу.
7. Адресатна структура.

Учений зазначає, що мегаструктура, макроструктура та мікроструктура є головними елементами, при цьому мегаструктура – це загальна структура словника, макроструктура – це структура реєстру, а мікроструктура – це структура словникової статті.

У нашому дослідженні спираємося на підхід В. Дубічинського, О. Демської, П. Жмігородського, розглядаючи макро- та мікроструктуру словника.

Під макроструктурою зазвичай розуміють загальний уклад словника, що охоплює власне словник, чи взаємне розташування словникових статей за попередньо визначеним принципом, передмову, правила користування словником, список скорочень, можливо, граматичний опис мови (традиційно у перекладних словниках), різного типу списки чи додатки тощо [2, с. 102]. В. Дубічинський зазначає, що макроструктуру словника утворюють загальні принципи структури лексикографічної праці, синонімічні, антонімічні, омонімічні, паронімічні, гіпо-гіперонімічні відношення словникових одиниць, зовнішні зв'язки семантичних полів, тематичних і

лексико-семантичних груп, принципи розміщення мовних одиниць у словнику [3, с. 37]. П. Жмігродський до категорій макроструктури словника зараховує принципи побудови реєстру, добір словникових статей, омонімі зв'язки та систему посилань [13, с. 52]. За класифікацією В. Беркова, окрім власне корпусу, у перекладному словнику зазвичай є передмова, правила користування, список скорочень, граматичний нарис та різні додаткові списки [1, с. 192]

АРУС має доволі розгорнуту макроструктуру, яка охоплює такі елементи:

1. Переднє слово.
2. Список скорочень.
3. Словниковий корпус.
4. Післяслово до 2-го й 3-го випусків II тому.
5. Звернення від видавництва.
6. Список знайдених помилок.

Макроструктура інших перекладних російсько-українських словників 20-х рр., окрім словникового корпусу, зазвичай (проте не завжди) включає передмову, списки мовних скорочень та знайдених помилок.

Першим елементом макроструктури, на який звертає увагу читач, є передмова до словника. У багатьох російсько-українських словниках 20-х рр. передмов немає взагалі, або ж вони дуже короткі і подають мінімальні дані про принцип складання реєстру, граматичний та фонетичний складники словникової статті, правопис. До таких словників належать, зокрема, російсько-український словник І. Перебенді (1918), П. Терпила (1918), М. Канівця (1918). Передмова до словника О. Ізюмова (1926) вирізняється тим, що подає докладний список джерел реєстру, який складається винятково з виданих раніше словників.

Заслужовують на увагу ширші передмови до російсько-українських словників С. Іваницького та Ф. Шумлянського (1918); М. Йогансена, М. Наконечного, К. Німчинова, Б. Ткаченка (1926); Г. Сабалдира (1926). Редактори цих словників звертають увагу на позалінгвістичні фактори, які впливали на написання словників. Наприклад, у словнику С. Іваницького та Ф. Шумлянського автори пишуть, що словник готувався спішно, у несприятливих умовах провінційної техніки, а проблеми в друкарні, страйки робітників та припинення залізничного руху спричинили затримку випуску словника, а також неповноту деяких словникових статей [9, с. 5].

У передмові до словника М. Йогансена, М. Наконечного, К. Німчинова, Б. Ткаченка (1926) наголошується на тому, що призначення словника не в тому, щоб власне *перекласти*, бо такої потреби насправді немає, а в тому, щоб допомогти користувачеві відшукати потрібний український варіант. Автори поставили собі за мету дати реєстр лише актуальних російських слів, уникаючи маловживаних та малозрозумілих, диференціювати відтінки слів і загалом “приспосувати весь словник до потреб українізації, орієнтуючись на мову газети, популярної книжки, політико-економічної літератури і ділову” [8, с. 4].

Через неусталеність на той час літературного варіанта української мови автори словників подекуди пропонують читачеві писати і вимовляти слова на свій розсуд або вживати кілька варіантів слова, наприклад:

- букви “ф” і “х” можна вживати на власний розсуд, можна писати і “футро”, і “хутро”, “фура” і “хура” [9, с. 5];
- два чи три наголоси на одному слові означають можливість наголошувати по-різному. Довелося так робити з огляду на те, що в багатьох словах літературний наголос іще не був усталений [8, с. 4];
- знак [] показує, що звук чи цілий склад, чи афікс можна вживати, чи не вживати – однаково [8, с. 4];
- літери, що стоять у дужках, означають, що слово вимовляється двоюко [7, с. 1].

У передмові до словника Г. Сабалдира (1926) натрапляємо на цікавий факт про те, що мало не кожна радянська установа мала свого “метелика” – довідничка з української мови на 2-3 тис. слів для щоденної роботи. Призначення словника редактор вбачає саме в тому, щоб дати практичну допомогу радянському службовцеві у щоденній роботі, і позбавити його необхідності користуватися 5-6 словниками та допоміжними матеріалами.

Отже спільними рисами для передмов до російсько-українських словників 20-х рр. є такі:

- передмови мають невеликий обсяг;
- подають інформацію щодо фонетичних, граматичних, правописних правил, використаних у словниках, але в низці випадків суперечливі питання наголошування, правопису, вимови залишено невирішеними, запропоновано варіанти, вибирати з яких читач має на свій розсуд;
- як головну рису словників називають практичність, автори не претендують на наукову розробленість та вичерпність;
- редактори звертають увагу на позалінгвістичні фактори, які впливали на написання та друк словників.

Передмова до АРУС доволі розлога порівняно з іншими російсько-українськими словниками, вона має 6 сторінок і узагальнено охоплює таку інформацію:

1. Опис роботи над словником, склад колективу авторів, завдання словника.
2. Джерела реєстру та перекладної частини.
3. Підходи до добору слів реєстру.
4. Принципи включення термінологічної лексики до словника.
5. Система та порядок перекладів.
6. Способи пояснення та ілюстрування слів.

Розглянемо найважливіші питання, на яких акцентовано увагу в передмові. Перш за все привертає увагу те, що ініціатива підготовки словника належала видавництву “Червоний шлях”, а не Академії наук, і отримати його видавництво хотіло якнайшвидше, чим і був спершу обумовлений практичний характер і обмежений обсяг словника. Гостра необхідність у словнику виникла через українізацію, він мав задовольнити “потреби сьогочасного моменту в державному і культурному житті на Україні” [10, Т. 1, с. 5].

Джерелами реєстру словника слугували три перекладні та два тлумачні словники російської мови. Натомість коло ресурсів для написання перекладної частини словника було значно ширшим: лексика художньої літератури; етнографічні видання;

наукові, критичні та публіцистичні твори; записи з преси; слова з народних уст та живої мови української інтелігенції. У результаті між лівою (реєстровою) частиною словника та правою (перекладною) в АРУС виникла виразна “асиметрія” в бік української мови. У цьому вбачаємо мету редакції використати словник як поле для представлення матеріалу перш за все української мови, лексичний та фразеологічний масив якої був поданий читачеві за посередництвом російських слів. Ще одна теза на підтвердження цієї думки – найбільшу вагу словника редакція вбачала в тому, що словник відбиває поступ, який зробила українська літературна мова протягом останніх десятиліть, а надто останніх років. Накопичений Академією наук і використаний в АРУС матеріал редакція розглядає як “початок докладного та систематичного дослідження та обізнання з українською лексикою, потрібною для великого академічного словника української живої мови” [10, Т. 1, с. 7].

У системі перекладу, описаній у передмові, дуже важливим є принцип подачі українських слів, етимологічно пов’язаних із російськими. Якщо таке слово не є частотним в українській мові, його подано серед синонімів, але не як перший відповідник. Саме цей принцип був грубо порушений у пізніших виданнях російсько-українських академічних словників на користь пріоритету українських слів, найбільш співзвучних із російськими, незалежно від частоти їхнього вживання.

У передмові редакція також акцентує увагу на різних лінгвістичних та позалінгвістичних проблемах, пов’язаних із підготовкою словника:

- застарілі словники-джерела реєстру російських слів;
- пропуски або недогляди в реєстрі через укладання його за новим російським правописом;
- непевності та помилки в українській термінологічній лексиці через недостатню її розробленість;
- непослідовність перекладів у деяких статтях або їх брак із міркувань економії місця;
- безсистемність в окремих словникових статтях (матеріал не зовсім оброблений) через відсутність точних російських перекладів;
- редагування відбувалося в дуже несприятливих умовах, редакційні сили були обмеженими;
- не був попередньо зредагований українсько-російський словник;
- редакція не мала змоги перевірити весь словник перед друком;
- за умов спішних термінів не йшлося про ідеальне оброблення словника, виправлення планувалося подати в кінці II та IV томів; опрацювати словник старанніше і систематичніше планувалося у другому виданні.

Наприкінці передмови редакція словника звертається до читачів із проханням взяти участь у роботі над словником, а саме подавати свої зауваження, відзначати недогляди, пропуски російських слів, а також відомі їм українські слова, котрих немає у перекладі.

Отже, передмова до АРУС є доволі розгорнутою і подає відомості про процес опрацювання словника, редакцію, цілі його написання, джерела реєстру та перекладної частини, принцип формування реєстру та перекладної частини. Якщо автори інших тогочасних перекладних словників не ставлять за мету дати науково розроблений

великий словниковий корпус, редакція АРУС прагне виконати словник саме за принципами вичерпності та системності, як і належить академічному словникові. Зважаючи на політичні умови 20-х рр. в Україні, автори усіх словників у передмовях звертають увагу на позалінгвістичні чинники, які ускладнили їхнє написання і друк.

Наступним важливим елементом макроструктури словника є список умовних позначок, більшість яких зазвичай становлять ремарки. У багатьох словниках 20-х рр. списку умовних позначок немає, переважно не тому, що їх не використовують, а тому, що редакція вважає їх для читача зрозумілими, такими, що не потребують пояснення. Наприклад, у словнику М. Йогансена, М. Наконечного, К. Німчинова, Б. Ткаченка (1926) безпосередньо у словникових статтях використовуються ремарки, хоча у окремий список вони не винесені:

взбираться – вибирáтися, брáтися, видирáтися (сов. вибратися), тут сов. – совершенный вид глагола [8, с. 27];

суфлер – суфлёр; (ірон.) – підбрéхач, тут ірон. – іронічно [8, с. 217];

плотность – 1) щільність; 2) (фізическ., химическ., о населении) – гу́стість, тут фізическ. – фізика, химическ. – хімія [8, с. 160].

Брак окремого списку умовних скорочень ускладнює користування словником і не дає можливості побачити усю їх систему.

У АРУС список умовних позначок доволі великий і складається з 3 частин:

1. Автори, джерела й місцевості.
2. Терміни і вислови.
3. Знаки.

У третьому випуску II тому, який хронологічно з'явився останнім у 1933 р., також є додатковий список скорочень із 2 частин:

1. Автори, джерела, місцевості.
2. Терміни, номенклатура, вислови.

У першій частині списку скорочень “Автори, джерела, місцевості” подано скорочення прізвищ письменників, твори яких були використані в корпусі словника, місцевості, де були записані цитати та інші джерела. Список авторів, твори яких були використані в АРУС, охоплює понад 150 прізвищ. Окрім художніх та публіцистичних творів, серед джерел подані:

- етнографічні матеріали (народні пісні, приказки);
- словники, атласи;
- Біблія, Святе письмо, Євангеліє;
- преса (“Діло”, “Громадська Думка”, “Життя й Революція”, “Критика”, “Кієвская Старина”, “Нова Рада”, “Пролетарська Правда”).

У списку місцевостей подано назви 67 різних адміністративних одиниць, переважно повітів та губерній. Серед них, окрім українських територій, є і російські та білоруські, де проживало багато українців – Вороніжчина, Липовеччина, Могилівщина. Більш повний список джерел, як вказано у передмові, планувалося подати у IV томі.

Список “Терміни і вислови” містить 239 ремарок, серед яких за класифікацією В. Дубічинського [3, с. 37] можна виділити граматичні, лексичні, семантичні та функціонально-стильові.

Загальним недоліком списку скорочень є варіанти позначень того самого змісту:

- Вин., Винн., Виннич. – Винниченко В.;
- Богодух., Богодухівщ. – Богодухівщина;
- Под. – Поділля, Под. губ. – Подільська губ.;
- науч., научн. (научный термин);
- прил., прилаг., прл., прлг. (прилагательное).

Такі варіанти переважують корпус словника і ускладнюють роботу з ним для читача.

Список “Знаки” містить пояснення вживання у словнику дефіса, круглих та квадратних дужок. Це невеликий коментар до побудови словникової статті.

Список умовних позначок – обов’язковий елемент макроструктури кожного словника. Одним із цінних нововведень у АРУС, яке відображено у списку скорочень, є велика система ремарок, що була інноваційною для тогочасних словників.

Наступний і найважливіший елемент макроструктури словника – власне словниковий корпус. В АРУС його обсяг складає 64 483 слова. Словникові статті розташовані за алфавітним порядком, побудовані переважно за безгніздовою системою, хоча деякі заголовкові слова об’єднані в одній словниковій статті. У передмові до АРУС не вказано підстави таких об’єднань, за нашими висновками вони переважно такі:

1) іменники чоловічого і жіночого роду, утворені від однієї основи (**Ласка́тель, -ни́ца** – 1) пестій, -сті́йка);

2) іменник і похідний прикметник (**Лейб-гварде́ец, -де́йский** – лайб-гвардієць (-ійця), -дійський);

3) префіксовані дієслова доконаного і недоконаного виду (**Лелє́ять, взлелє́ивать, взлелє́ять** – (*холить*) коха́ти, скоха́ти);

4) словотвірні синоніми (**Навлáживани́е, Навлáжение** – наволо́жування; **Нав்யю́живани́е, Навья́чение** – нав’ючування).

Загалом підхід до об’єднання словникових статей у АРУС не зовсім системний. У низці випадків заголовкові слова об’єднані у одній статті, у деяких аналогічних – ні. Хоча порядок слів алфавітний, однак має і ознаки гніздового, оскільки охоплює багато похідних слів, наприклад, до слова “лакей” подано 9 похідних слів:

- лакеев;
- лакейничать;
- лакейская (*іменник*);
- лакейский;
- лакейство;
- лакействовать;
- лакейчонок;
- лакеишка;
- лакейщина.

Для інших російсько-українських словників характерний гніздовий тип реєстру, наприклад, у словнику М. Йогансена, М. Наконечного, К. Німчинова, Б. Ткаченка (1926) або алфавітно-гніздовий, наприклад, у словнику Г. Сабалдира (1926). Такий спосіб подачі слів автори обґрунтовують потребою економії місця.

Омоніми в АРУС є окремими словниковими статтями і позначені римськими цифрами.

Зазвичай макроструктуру словника формують до початку роботи над ним й у процесі роботи вже не змінюють. Макроструктура АРУС особлива тим, що частина інформації про словник була подана перед виходом I тому, а частина після виходу інших випусків наступних томів.

Важливим елементом макроструктури АРУС є післяслово до 2-го й 3-го випусків II тому. Ймовірно, редакція підготувала його у кінці 1930 р., оскільки останні аркуші рукопису II тому були здані до друку в грудні 1930 р. У цьому тексті виразно простежується зміна політики щодо української мови, яка вже відбулася на той час. Післяслово починається з критики старої редакційної колегії словника під керівництвом С. Єфремова, роботу якої визнано шкідливою. Старій редакційній колегії адресовано докори не лише мовознавчого, а й ідеологічного характеру. Помилками попередників нова редакційна колегія пояснює використання старого правопису 1921 р., неповноту і деяку застарілість російських слів, недовикористання ресурсів української мови, надуживання у перекладі російських слів та зворотів етнографічного матеріалу, використання висловів з української дореволюційної мінувшини, подання цитат релігійного змісту, невтриманість і примітивізм у тлумаченнях. Нова редакційна колегія у складі упорядників-редакторів М. Калиновича та В. Ярошенка під головуванням А. Кримського ставить собі за мету “оздоровити академічний словник, не допустити в останній частині шкідливих буржуазних і націоналістичних тенденцій попередніх випусків, зробити його знаряддям будівництва української пролетарської культури” [10, Т. 2, с. 1052]. Редактори зобов'язуються максимально скоротити у доборі реєстрових слів специфічні дворянсько-поміщицькі й церковницькі елементи, ширше запроваджувати цитати з української радянської преси і творів пролетарських письменників, подавати поширені міжнародні слова і терміни у їхній інтернаціональній формі, не перекладаючи їх штучно українською мовою. Тези про шкідницький, буржуазно-націоналістичний характер АРУС, які з'явилися в цьому післяслові, згодом були послідовно використані у працях радянських мовознавців, зокрема у передмовах до наступних видань академічних словників.

Отже, макроструктура АРУС має такі елементи, як передмова, список скорочень, словниковий корпус, післяслово, звернення від видавництва, список знайдених помилок. Вона дає доволі вичерпну інформацію про джерела реєстру та перекладної частини, систему і порядок перекладів, пояснення та ілюстрації до слів. Порівняно з іншими словниками того часу АРУС має розгорнутішу макроструктуру, що містить елементи, яких не було в багатьох тогочасних словниках, зокрема опис роботи над словником, інформацію про редакцію та джерела словника, деякі принципи формування реєстру та перекладної частини, велику систему ремарок. У багатьох тогочасних російсько-українських лексикографічних працях інформація про них не подавалася взагалі, тому АРУС став одним із перших словників, де була здійснена спроба системно подати інформацію про словник та правила користування ним. Недоліками макроструктури АРУС є відсутність чітко означеної концепції словника, повних критеріїв формування реєстру, коментарів до побудови словникової статті, системи посилань. Подальші дослідження цього напрямку можуть бути пов'язані з оцінкою

того, яким чином макроструктура АРУС вплинула на макроструктури українських словників різних типів, виданих пізніше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берков В. П. Двухязычная лексикография: учебник / В. П. Берков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Астрель: АСТ: Транзиткнига, 2004. – 237 с.
2. Демська О. М. Вступ до лексикографії : навчальний посібник / О. М. Демська ; Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : Києво-Могилянська академія, 2010. – 265, [1] с.
3. Дубичинский В. В. Теоретическая и практическая лексикография / В. В. Дубичинский. – Вена; Харьков, 1998. – 156 с.
4. Ізюмов О. Російсько-український словник / О. Ізюмов. – К. : Книгоспілка, 1926. – 660 с.
5. Канівець М. Російсько-український словник. (Більше як 3000 слів і виразів). – Київ, 1918. – 63 с.
6. Кульчицька Т. Українська лексикографія ХІІ–ХХ ст.: Бібліографічний покажчик Т. Кульчицька. – Львів, 1999. – 359 с.
7. Перебендя І. Російсько-український словник : зложений згідно з найкращими літературними і науковими джерелами : містить більше 18000 слів і виразів, з потрібними поясненнями для ділових, юридичних і літературних робіт / Ів. Перебендя. – В Києві : Видання Ів. Самоненка, [1918?]. – 192 с.
8. Практичний російсько-український словник / М. Йогансен, М. Наконечний, К. Німчинов, Б. Ткаченко. – [Київ] : Державне видавництво України, 1926. – 238 с.
9. Російсько-український словник : в 2 т. / С. Іваницький, Ф. Шумляський. – Вінниця : Відділ Народної освіти Подільської Народної управи, 1918.
10. Російсько-український словник / гол. ред. А. Е. Кримський [та ін.]; Українська академія наук, Комісія для складання словника української живої мови. – [Київ]: Червоний шлях, 1924.
11. Словник російсько-український : стилістичний огляд / П. і П. Терпило. – К. : Вид-во Юрія Тищенка, 1918. – 303 с.
12. Svensen B. A handbook of lexicography : the theory and practice of dictionary-making / by Bo Svensen. – Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 535 s.
13. Żmigrodzki P. Wprowadzenie do leksykografii polskiej / Piotr Żmigrodzki. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009. – 310 s., [1] k. tabl. złoż.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2017

*Лось О. Н., соискатель,
Национальный университет “Києво-Могилянська академія”, Києв*

МАКРОСТРУКТУРА РУССКО-УКРАИНСКОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО СЛОВАРЯ ПОД РЕДАКЦИЕЙ А. КРЫМСКОГО И С. ЕФРЕМОВА

В статье описаны макроструктуры переводных русско-украинских словарей 20-х гг. XX в. Проанализированы типичные и инновационные элементы макроструктур, характерных для лексикографических трудов того времени. Описана и детально проанализирована макроструктура академического русско-украинского словаря, которая в сравнении с макроструктурами других переводных словарей имела много новых элементов.

Ключевые слова: украинский язык, академический словарь, переводной словарь, макроструктура переводного словаря.

THE MACROSTRUCTURE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN ACADEMIC DICTIONARY BY A. KRYMS' KYI AND S. EFREMOV

The article focuses on description of macrostructures of the translating russian-ukrainian dictionaries of 1920th. A typical and innovative elements of those dictionaries macrostructures were analyzed. The macrostructure of the Russian-Ukrainian academic dictionary by A. Kryms' kyy and S. Efremov was described and analyzed in detail. It has many new elements in comparison with macrostructures of other translating dictionaries.

Keywords: *Ukrainian language, academic dictionary, translating dictionary, macrostructure of a translating dictionary.*

УДК 811.161.2'373.43 Ігор Павлюк

*Максимчук Г., асп.
Національний університет "Острозька академія"*

МОВНІ МАРКЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СЛОВОТВОРЧОСТІ ІГОРЯ ПАВЛЮКА

У статті узагальнено підходи до розуміння національної ідентичності, окреслено поняття мовні (вербальні) маркери національної ідентичності. З'ясовано, що Ігор Павлюк у словотворчості використовує мовні маркери національної ідентичності кількох лексико-семантичних груп. Охарактеризовано семантику й особливості функціонування новотворів-маркерів національної ідентичності.

Ключові слова: *національна ідентичність, мовний (лінгвальний) маркер національної ідентичності, авторський лексичний новотвір, семантика, конотація.*

Будь-який індивід упродовж свого життя так чи інакше контактує з певною економічною, соціальною, етнічною чи національною групою. Для ґрунтовної смисложиттєвої міжособистісної комунікації людина повинна ідентифікувати себе, окреслюючи не лише власну самототожність, а й певні соціальні ідентичності. Л. Нагорна зауважує, що в соціогуманітарних науках ідентичність розуміють як сукупність специфічних рис, які вирізняють певну спільноту з-поміж інших і є для окремої особи чи групи підставою для віднесення себе до цієї спільноти [1, с. 16].

Дослідники розрізняють дві узагальнені групи ідентичності – особистісну та соціальну, першу з яких розглядають як сукупність уявлень про себе, а другу за належністю до різних груп членують на гендерну, класову й етнічну [1]. У тісному зв'язку з поняттям етнічної ідентичності перебуває розуміння національної ідентичності, завдяки якій "з'являються, накопичуються, актуалізуються та передаються ті етнічні норми, цінності та стереотипи поведінки, яких "homo socius" дотримується у процесі формування його ідентичності як представника певного етносу або нації" [1, с. 117]. Варто зауважити, що Є. Четвертак наголошує на розрізненні цих термінів, аналогічно